

Фундатор педагогічної науки

До 90-річчя професора Валентини Федорівни Паламарчук

28 листопада 2020 року виповнилося 90 років Валентині Федорівні Паламарчук — провідному вченому в галузі педагогічної науки, доктору педагогічних наук, професору. Більш як півстоліття Валентина Федорівна присвятила науково-дослідницькій діяльності в Українському науково-дослідному інституті педагогіки України (з 1991 року — Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України), у Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти (Університет менеджменту освіти). 65 років Валентина Федорівна не пориває зв'язків зі школою. «Чистої науки не існує, вона завжди ґрунтується на педагогічному досвіді, її вершини досягаються лише через кращі зразки педагогічної практики», «У моєму житті школа завжди була центром і смыслом буття», — таким є життєве кредо доктора педагогічних наук, професора Паламарчук Валентини Федорівни.

З-поміж нагород Паламарчук Валентини Федорівни знаковими є Почесна грамота Кабінету Міністрів України «За багаторічну сумлінну працю, значний особистий внесок у розвиток педагогічної науки» (2001); Почесна грамота Верховної Ради України «За особливі заслуги перед народом» (2001); медаль НАПН України «Ушинський К. Д.» (2020); Подяка

Президента Асоціації гімназій і ліцеїв України «За видатну громадську діяльність в Асоціації працівників гімназій і ліцеїв України»; відзнака «Відмінник народної освіти УРСР»; Почесні грамоти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України; Почесні грамоти Національної академії педагогічних наук України та ін. Усе це не тільки визнання її вагомого внеску в педагогічну науку (зокрема — дидактику, інноватику, прогностику), а й вкладу в розвиток школи із середини ХХ сторіччя до цього часу.

Перші кроки на педагогічному шляху Валентина Федорівна зробила в повоєнному 1945-му, вступивши у Хвалинське педагогічне училище. В 1955 році вона, вже випускниця Саратовського університету, занурилася в шкільне життя як учитель російської мови та літератури, класний керівник (Казахстан, к. Борове). У 1950—1960-ті роки розпочався її копіткий та цікавий шлях великою країною від учителя мови й літератури, завуча, директора вечірньої школи, викладача Запорізького педагогічного інституту (нині Запорізький національний університет) до науковця Українського науково-дослідного інституту педагогіки УРСР у місті Києві. Така практика потребувала від неї педагогічної майстерності, індивідуального підходу, розуміння учнів різного віку. Протягом цього періоду практичної роботи Валентина Федорівна Паламарчук будувала основи системи, яка могла б зробити реальністю поетапне формування мисленнєвих умінь і навичок, взаємозв'язок навчання й розвитку учнів, моделювання освітнього процесу.

Школа залишалася завжди поруч, була її центром і смыслом буття, базою, яка давала змогу перевіряти всі наукові ідеї, та місцем, де впроваджувалися наукові здобутки.

Накопичений педагогічний досвід та наукові пошуки потребували аналізу й узагальнення. У 1963 році Валентина Федорівна вступила до аспірантури (науковий керівник — відомий учений Борис Петрович Єсіпов), а в 1966-му захистила кандидатську дисертацію. На той час у сім'ї вже було двоє дітей. Разом із Володимиром Іллічем Паламарчуком (чоловіком) у 1968 році Валентина Федорівна розпочала тривалий науковий шлях дослідника, працюючи в Українському науково-дослідному інституті педагогіки УРСР у місті Києві (відділ дидактики). Протягом 1960—1980-х років В. Ф. Паламарчук виконувала декілька ґрунтовних досліджень, широкомасштабних педагогічних експериментів, результати яких публікувалися в періодичному збірнику «Педагогіка», «Проблемышкольногоучебника» та інших. Саме Валентина Федорівна Паламарчук боролася за скасування перевідних екзаменів та зменшення емоційного та навчального навантаження на учнів, доводячи надмірність тодішніх вимог. Збірник «Педагогіка» публікував у ті роки наукові пошуки цілої плеяди українських науковців — колег Валентини Федорівни Паламарчук, з якими вона спілкувалася та співпрацювала в наукових дослідженнях державного рівня: Євгеном Степановичем Березняком, Світланою Пилипівною Бондар, Михайлом Івановичем Бурдою, Володимиром Павловичем Волинським, Лесею Петрівною Вороніною, Миколою Борисовичем Євтухом, Валентиною Петрівною Максименко, Юрієм Івановичем Мальованим, Людмилою Людвиківною Момот, Василем Онисимовичем Онищуком, Володимиром Іллічем Паламарчуком, Іваном Павловичем Підласим, Василем Євдокимовичем Римаренком, Діною Іванівною Рум'янцевою, Олександрою Яківною Савченко, Миколою Дмитровичем Ярмаченком та багатьма іншими. У співавторстві з кандидатом педагогічних наук Паламарчуком Володимиром Іллічем (чоловіком) було видано декілька книг. У часи реформування школи (80-ті роки минулого століття) Валентина Федорівна Паламарчук активно працювала над узагальненням своїх багаторічних наукових пошуків та експериментів та в 1986 році в Москві захистила докторську дисертацію на тему «Дидактическиеосновыформированиямышленияучащихся в процессеобучения», яка стала знаковою для дидактики, а здобуті результати підтвердив двадцятирічний масштабний експеримент, проведений у багатьох школах країни. Саме тоді доля звела Валентину Федорівну з Юрієм Костянтиновичем Бабанським, Михайлом Івановичем Кондаковим,

Джавдатом Валієвичем Вількеєвим та іншими провідними вченими. В 1989 році В. Ф. Паламарчук отримала звання професора.

Протягом усього педагогічного шляху Валентина Федорівна підтримувала зв'язок зі школою, була одним з ініціаторів заснування шкіл нового типу в Україні, багато років присвятила розвитку інноваційної педагогіки і педагогічної практики, просувала ідею скасування перевідних екзаменів у школі. Колектив під її керівництвом напрацьовував нормативно-правову і наукову базу становлення закладів нових типів в Україні, які у випереджальному режимі готували реформу освіти, були експериментальними майданчиками, де апробувалися новий зміст і технології навчання. У 1980—1990-ті роки Валентина Федорівна Паламарчук очолювала відділи дидактики, передового педагогічного досвіду Українського науково-дослідного інституту педагогіки в місті Києві (нині — Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України), де досліджувалися проблеми змісту освіти, методів навчання, форм організації навчального процесу, проблеми передового педагогічного досвіду, започаткування закладів нового типу в Україні. Багато уваги Валентина Федорівна приділяла роботі з талановитими вчителями. Так, кандидатські дисертації захистили чимало передових учителів, аспірантів, науковців, яким вона надавала наукову допомогу: Борис Григорович Чижевський (нині — керівник секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій); Віктор Ісламович Сафіулін (директор гімназії «Троєщина» Деснянського району міста Києва, заслужений учитель України); Василь Іванович Кизенко (на той час — учитель біології і хімії); Ольга Костянтинівна Корсакова (на той час — учитель мови і літератури) й багато інших. У лабораторії передового педагогічного досвіду Інституту педагогіки НАПН України сформувалась генерація вчених-новаторів, зокрема, Герой України, майор Вихор Євген Степанович Березняк, Едуард Броніславович Бочковський, Лариса Олександрівна Варзацька, Іван Гнатович Єрмаков, Діна Іванівна Рум'янцева та інші. У колективі завжди панував дух новаторства, інноваційності, творчості. В 2000-х роках В. Ф. Паламарчук працювала у відділі інновацій Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти (нині ДЗВО «Університет менеджменту освіти»). У той час постійно відбувалися наукові дискусії з колегами, зустрічі з однодумцями, планувалися наукові семінари, конференції, диспути в закладах різного рівня (Світлана Вікторівна Рудаківська, Діна Іванівна Рум'янцева, Катерина Володимирівна Гораш, Ольга Андріївна Бондар та інші). Постійно підтримувався зв'язок з учителями та директорами-новаторами: Миколою Петровичем Гузіком, Петром Івановичем Сікорським, Валентином Миколайовичем Алфімовим та іншими. Тривалий час Валентина Федорівна була співорганізатором спільних з Інститутом педагогіки НАПН України всеукраїнських науково-практичних конференцій із діалогу мов, культур, педагогічних систем у Київській гімназії східних мов № 1 міста Києва. Тісну наукову співпрацю та довготривалі зв'язки Валентина Федорівна підтримувала з Василюю Миколаївною Хайруліною, (нині — член-кореспондент НАПН України,

Заслужений працівник освіти України, директор Українського колежу імені В. О. Сухомлинського). З 1992 року Валентина Федорівна Паламарчук — професор-консультант гімназії «Троєщина» Деснянського району міста Києва. Упродовж цих років за її науковою редакцією видавався збірник гімназії, де публікувалися здобутки науковців, які співпрацювали з гімназією, вчителів і талановитих учнів.

Знаковою в житті Валентини Федорівни Паламарчук стала її книга «Школа учитмыслить» (1979; 1987), яку можна без перебільшення назвати головною книгою її життя. Вона мала два видання, перекладалася литовською мовою. Нині вона присутня в бібліотечних фондах головних бібліотек України, Росії, Литви та інших держав. Цілий пласт наукових праць Валентини Федорівни присвячений інноваційній діяльності в закладах різного

типу. Узагальненням своєї наукової роботи Валентина Федорівна Паламарчук вважає виданий у 2001—2004 роках двотомник «Першооснови педагогічної інноватики».

Нині Валентина Федорівна Паламарчук стежить за новими тенденціями в педагогічній науці, продовжує наукові напрацювання й не полишає пошуків вектору розвитку нової української школи. Науковий доробок Валентини Федорівни Паламарчук становить понад 300 наукових праць і є важливою базою для науково-педагогічної спільноти. Науково-педагогічну династію Валентини Федорівни й Володимира Ілліча Паламарчуків продовжують донька Барановська Олена Володимирівна (кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, відділ дидактики Інституту педагогіки НАПН України) та онука Почупайло Ольга Вікторівна (у минулому — вчитель гімназії «Троєщина» Деснянського району міста Києва, нині — провідний фахівець; Українська школа урядування).

Хочеться побажати Валентині Федорівні здоров'я, активного наукового довголіття, благополуччя, натхнення, розвитку її ідей та процвітання наукової школи!

Олена БАРАНОВСЬКА, донька, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, відділ дидактики Інституту педагогіки НАПН України.